

DOFs faglige miljø: fra hobby til politisk indflydelse

HANS MELTOFTE

DOF har altid været en forholdsvis lille forening. Det var først i 1994, at vi passerede 10000 medlemmer. Alligevel har vi haft forbausende stor politisk indflydelse, siden vi begyndte at gå aktivt ind i naturpolitik i løbet af 1960erne og 70erne.

Denne relativt store indflydelse hænger sammen med en stærk faglig baggrund for vores argumentation, en faglighed der bygger på medlemmernes store viden og deres deltagelse i en lang række projekter med optællinger og andre registreringer af Danmarks fugle og fuglelokaliteter.

Ikke mindst formændene har kunnet trække på denne stærke faglige baggrund i foreningen, hvad enten de selv var fagfolk eller 'politikere', der kunne støtte sig til forenings fagligt engagerede medlemmer, grupper og projekter (se kapitlet side 109).

En anden væsentlig forudsætning var og er foreningens nære relationer til og samarbejde først og fremmest med Zoologisk Museums fugleafdeling, som foreningens formand 1960-1971 (Finn Salomonsen) oven i købet var leder af i mange år. I de senere årtier har der også været et nært samarbejde med de faglige miljøer på Vildtbiologisk Station på Kalø, nu Danmarks Miljøundersøgelser Afdeling for Vildtbiologi og Biodiversitet, samt i Fredningsstyrelsen, nu Skov- og Naturstyrelsen, og i det nu hedengangne Naturfredningsråd (se kapitlet side 165).

Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift

Indtil 1959, dvs. i de første 53 år af foreningens historie, var DOFT det eneste synlige udtryk for forenings faglighed og det eneste blad overhovedet, som foreningen udgav (se kapitlet side 300). Her blev de artikler publiceret, som gav medlemmerne indsigt i de danske fugles forekomst, biologi og trivsel, og som skabte det fællesskab og den fælles forståelse, som bar indignationen over mishandlingen af naturen og fuglelivet primært i form af accelererende dræning og opdyrkning af naturområder samt intensiv jagt og bekæmpelse af rovugle m.v. op gennem 1900-tallet (Ferdinand 1980).

Allerede ved foreningens stiftelse fremhævede initiativtageren, vekslerer Ejler Lehn Schiøler, "navnlig det ønskelige i, at der udarbejdes en saa fyldig Oversigt som mulig over vort Lands Fug-

lefauna gennem Indsendelsen af Beretninger og Iagttagelser fra Medlemmerne i Landets forskellige Dele." Et af foreningens hovedformål fra begyndelsen var således dokumentation af fuglenes forekomst på basis af medlemmernes registreringer, og en systematisk fortegnelse over Danmarks fugle kom allerede i første årgang af DOFT.

De første mange år udgjorde faunistiske registreringer da også langt hovedparten af medlemmernes indsats: hvilke arter fandtes hvor og hvornår på året, og hvor almindelige var de? Blot det at få indsigt i disse elementære forhold var en stor opgave, idet fuglebøgerne ikke just var de felt-håndbøger, som vi kender i dag (se kapitlet side 294). Hvis man så oven i købet kunne påvise ændringer i arternes hyppighed, var det en stor ting (se kapitlet side 300).

Når der ovenfor står, "hvor almindelige" arterne var, så skyldes det, at de systematiske optællinger, som vi kender i dag, er af nyere oprindelse. Der var ikke tradition for at optælle fugleflokkene eller gå dem systematisk igennem for at identificere arterne, sådan som det i dag er rutine for de fleste danske feltornitologer. Kikkerterne var enten meget dyre eller af ringe kvalitet, og teleskoper havde man ikke. Ja, selv en af datidens mest aktive provins-feltornitologer havde ikke en kikkert. Lindhard Hansen (1997) fortæller således i sine erindringer *Et liv med mange fugle og få penge*, at han byttede sig til sin første kikkert for nogle pakker smørrebrød til nogle tyske flygtninge efter kapitulationen i 1945. Da havde han set på fugle i 28 år!

De første systematiske optællinger

Et af de få steder, hvor der foregik systematiske optællinger, var på reservatet Tipperne i Ringkøbing Fjord. Her påbegyndtes under ledelse af O. Fabricius (som var blandt DOFs stiftere i 1906) daglige registreringer af såvel ynglefugle som trækfugle i 1928, da reservatet blev bemandet med bevåbnede opsynsmænd om sommeren og efteråret (Tåning 1941, 1944). Men kigger man tallene lidt nærmere efter i sømmene, så var der oftest ikke tale om egentlige optællinger, sådan som vi kender det i dag. I rapporterne optræder det samme rundetal for f.eks. Lille Kobbersnepe ofte mange dage i træk, og for ynglefuglene er der tilsyneladende ofte tale om det formodede antal par ganget med

I første halvdel af århundredet var kikkerters mest for velhavere og oftest af ringe kvalitet sammenlignet med i dag. Her ses DOFs anden formand, overlæge Otto Helms, flankeret af brødrene Haase. Arkivfoto.

to i det meste af ynglesæsonen! Man får således indtryk af, at mange af disse tal er konstruerede efter yngletiden. Ganske interessant var det kun studenter og akademiske kandidater, der var observatører de første mange år efter reorganiseringen med Reservatloven i 1936 (se kapitlet side 215). Den første feltornitolog, der blev observatør på Tipperne, var Børge Palm i 1953; men det var kun studenten Hans Lind, der måtte føre observationsdagbogen!

Op gennem første halvdel af 1900-tallet blev der lavet en række opgørelser for enkeltarters ynglefremkomst i landet, bl.a. som et resultat af de fra 1927 af Dansk Naturhistorisk Forening iværksatte Zootopografiske Undersøgelser, men der var ikke tale om systematiske undersøgelser eller projekter (se f.eks. Spärck 1936, 1942). I frustration over foreningens manglende engagement startede tre feltornitologer, C.A. Blume, Thorvald Frølich og Børge Palm, Dansk Fugleforskning i 1949 med det formål at indsamle fugleobservationer og publicere dem i simple årsrapporter – forløberen for DOFs Rapportgrupper (se kapitlerne side 188 og 226). Frølich havde allerede sidst i 1930erne påbe-

gyndt trækobservationer på Amagers sydspids og dér, som den første her i landet, dokumenteret det synlige dagtræk.

En revolution i DOF indtraf i løbet af 1950erne i form af et ungdomsoprør, hvor der blev etableret først ét, så flere feltornitologiske udvalg, som arrangerede studielejre (fra 1953) og studiekredse og i 1959 begyndte at udgive *Feltornithologen*. Samme personkreds var drivende bag udgivelsen samme år af den meget vigtige bog *Jeg ser på fugle* (se kapitlerne side 165, 176 og 206). På studielejrene, der fandt sted på gode træksteder forår og efterår i løbet af 1950erne og 60erne, lærte deltagerne at identificere og tælle fuglene systematisk, og *Jeg ser på fugle* var sprængfyldt med idéer og vejledning i at lave faglige projekter. Men da havde der også været foretaget systematiske optællinger og ringmærkning på udenlandske fuglestationer såsom Helgoland, Rositten, Falsterbo og Ottenby i mange år. Herhjemme begyndte man registreringerne på Blåvand Fuglestation i 1963; det var DOFs første rigtige fuglestation (se kapitlet side 215). I 1970 etablerede foreningen et Koordinationsudvalg, nu Videnskabeligt Udvalg, som gav

beskedne økonomiske tilskud til medlemmernes projekter, og som afholdt forskellige faglige møder m.v. Bladet *Feltornithologen* var omdrejningspunktet for den opblomstring i alle typer aktiviteter, som skete i foreningen i disse år.

Dokumentationen kommer på plads

I dag nærmest svømmer vi i tal. Det er resultatet af de mange faglige grupper og projekter såsom lokalitetsregistreringer, rovfugleundersøgelser, rapportgrupper og punkttællinger, som DOFs medlemmer startede igennem 1960'erne og 70'erne (se kapitlerne side 197 og 226). Forudsætningerne var den generelle velstandsstigning, som danskerne oplevede i samme periode. Den indebar mere fritid, økonomisk overskud til anskaffelse af kvalitetskikkerter (som japanerne i mellemtiden var begyndt at producere til overkommelige priser) og fuglebøger, samt større mobilitet i form af motor-køretøjer (mange måtte nøjes med en knallert). Alt dette var parret med en betydelig ansvarsfølelse over for vore omgivelser, efterhånden som enhver kunne se ødelæggelserne, samt et stort behov hos mange mennesker for at engagere sig.

Baggrunden for dette boom i engagement var en tid, der var præget af optimisme og fremgang, hvor ungdommen pludselig fik en helt anden fremtrædende rolle i samfundet, og hvor der ikke var mange distraherende alternativer: der var kun to radiostationer, én tv-kanal og ingen computere, og der var en enorm videbegærlighed, som er svær at forestille sig i dag, hvor vi alle er ved at blive kvalt i information.

Og udfordringerne var nærmest ubegrænsede. Enhver kunne yde et unikt bidrag: 'Allikehans' registrerede Allikehans' overnatningstræk til Uterslev Mose 1961-64 (Meltofte 1975), en lille gruppe fulgte fuglelivet på Sydvestamager 1964-66 mere systematisk end det var gjort før (Pedersen et al. 1971), og to store drenge kørte Jylland tyndt på knallerter i årene 1968-75 på eftersøgning efter Hedehøge (Eskildsen 1969). Blot for at nævne nogle få blandt en mangfoldighed af aktiviteter.

I dag er de fleste af den slags aktiviteter overtaget og systematiserede i de store landsdækkende projekter (se nedenfor og kapitlerne side 197 og 226). Resultatet er, at DOF kan levere en meget omfattende dokumentation for fuglenes trivsel i landet, en dokumentation som matcher og i mange tilfælde overgår de offentlige myndigheders viden og dokumentation om naturens tilstand i Danmark.

Den første og måske mest videnskabelige undersøgelse, som DOF nogensinde har stået for, gjaldt

betydningen af giftanvendelse i frugtplantager og skove for ynglesucces og overlevelse hos redekasserugende mejser, Brogede Fluesnappere og Skovspurve. Under indtryk af Rachel Carsons meget omtalte bog *Det tavse forår* (1962) nedsatte DOF i 1963 en giftkomiteé med repræsentanter fra alle relevante offentlige forskningsinstitutioner, og man oprettede en række forsøgsområder i frugtplantager og skove. Efter fire års undersøgelser kunne det konstateres, at den negative effekt af giftsprøjtningen især skyldtes en reduktion af fødemængden snarere end en direkte forgiftning af fuglene (Dyck et al. 1972, Bejer-Petersen et al. 1972). Et personligt spin-off af researchen til nærværende artikel var, at jeg opdagede, at de redekasseundersøgelser, som jeg gennem flere år sammen med Pelle Andersen-Harild brugte en stor del af min fritid på i Gammelmosen i Vangede, blev brugt som usprøjtet reference. Og jeg som i 40 år har gået og troet, at resultaterne aldrig var blevet brugt til noget!

Siden fulgte optællinger af den aftagende bestand af Lomvier på Færøerne i 1972 (Dyck & Meltofte 1975) samt optællinger og fødeundersøgelser af den truede havørnebestand på Grønland 1972-74 (Hansen 1979, Kampp & Wille 1979) – og ikke mindst en række store faglige projekter herhjemme (se kapitlet side 197).

Politisk indflydelse

Et af hovedformålene med dannelsen af DOF i 1906 var fuglebeskyttelse, hvor især den massive forfølgelse af rovfuglene var i fokus. Det første halve århundrede var foreningens indsats dog yderst begrænset og bestod mest i meningstilkendegivelser i tidsskriftet. Hvor der i dag afgår høringsskrivelser og andre henvendelser til offentlige myndigheder flere gange hver måned, har der dengang formentlig oftest været adskillige år imellem. En af de største undtagelser var den aftale med Dansk Jagtforening om en ny jagtlov, som foreningens indgik i 1922. DOF fik først et Fredningsudvalg – eller nærmere et Jagtlovsudvalg – i 1959; det fremkom med en lang række forslag til forbedringer af jagtloven (se kapitlet side 150).

De mest fremtrædende personligheder, der gennem DOF talte fuglenes sag i begyndelsen af århundredet, var folk som zoolog-brødrene O. og H. Winge samt DOFs formænd, vekselerer E. Lehn Schiøler og overlæge O. Helms (se kapitlet side 109). Senere navne, som statsskovrider O. Fabricius og zoologerne R. Spärck, C. Wesenberg-Lund og Å. Vedel Tåning, var mere tilknyttet Naturfredningsrådet og Danmarks Naturfredningsforening. DOFs passivitet fik Johannes Ferdinand til at op-

læse en opsang på generalforsamlingen i 1926, hvor han argumenterede mod ægsamleriet, den næsten totale mangel på tilsyn med overholdelse af jagtloven og konservatorernes virksomhed (Ferdinand 1926; se også kapitlet side 109). Man fristes til at sige, at æblet ikke faldt langt fra stammen, da Lorenz Ferdinand blev født fem år tidligere!

Kun fem år senere, i 1931, hvor der netop var vedtaget en ny jagtlov (se kapitlet side 150), fremstillede DOF en plakat, som blev ophængt på alle landets jernbanestationer, og som manede til ikke at skyde 19 af Danmarks sjældne fugle, heriblandt Rød Glente, Sort Stork, Klyde og Skestork. Jo, foreningen var oppe mod holdningerne hos store dele af befolkningen, og der er måske ikke så meget at sige til, at man var ret tilbageholdende.

Mens DOFs direkte fredningspolitiske aktiviteter således var begrænsede, var indflydelsen gennem Naturfredningsrådet, Danmarks Naturfredningsforening og den danske sektion af International Council for Bird Preservation (ICBP) eller "Den danske komité for fuglebeskyttelse", nu BirdLife International, formentlig mere omfattende, bl.a. via ovennævnte personer. Danmarks Naturfredningsforening og Naturfredningsrådet var aktive omkring fredninger af naturområder og sidstnævnte ikke mindst omkring jagttider og oprettelse af jagtfrie reservater. Vekselerer C.J. Tillsch ydede en meget stor indsats omkring fredningen af rovfuglene, og via ICBP gjorde foreningen sin indflydelse gældende omkring forårsfredning af gæssene og Skovsneppe samt totalfredningen af Knortegåsen (se kapitlet side 150).

I løbet af 1960'erne og 70'erne ændrede disse ting sig mærkbart. Ungdomsoprøret medførte, at den stærkt fredningsaktive læge Lorenz Ferdinand, som havde været en af drivkræfterne bag DOFs eget ungdomsoprør og oprettelsen af de feltornitologiske udvalg allerede i 1950'erne, blev foreningens formand i 1971 (se DOFT 95, nr 3, 2001). Samme år udgav Lorenz Ferdinand første bind af *Større danske fuglelokaliteter* (se kapitlet side 109), og da han i samme periode havde et bijob hos Statens landskabs- og naturfredningskonsulent under Ministeriet for Kulturelle Anliggender, fik han direkte indflydelse på landets første fredningsplanlægning, og han blev inviteret til at deltage i Naturfredningsrådets møder og sagsbehandling. Det var før man så så strengt på habilitetsforhold! Kortlægningen af fuglefaunaen på mange hundrede danske fuglelokaliteter, som Lorenz organiserede et stort netværk af feltornitologer til at hjælpe til med (se kapitlet side 197), blev af stor betydning for fredningsplanlægningen.

Mens Lorenz' lokalitetsregistrering dækkede unglefuglene og de rastende fugle primært på vores mange lavvandede kystlokaliteter, dækkede et andet stort pionérprojekt forekomsterne af svømmefugle i de kystnære danske farvande. Det var Anders Holm Joensen, der nærmest som en fremmed fugl på den ellers jægerdominerede Vildtbiologiske Station på Kalø gennemførte de ni års land- og flytællinger, der dokumenterede Danmarks helt enestående betydning for mange rastende og overvintrende svømmefugle (Joensen 1974). Anders var samtidig redaktør af DOFT 1965-1972 og hovedbestyrelsesmedlem 1965-71, og mange af svømmefugletællerne blev rekrutteret blandt foreningens feltornitologer. I 1974 opnåede han den naturvidenskabelige doktorgrad på sit arbejde, og Lorenz fulgte efter med en doktorgrad i 1980, efter at han havde skrevet bind to af *Større danske fuglelokaliteter*.

Tilsammen dannede Lorenz' og Anders' registreringer datagrundlaget for udpegningen af de første 28 danske Ramsar-områder i 1977. De blev fulgt op med 111 EF-fuglebeskyttelsesområder i 1983. Disse to tiltag skulle vise sig at få en helt utrolig betydning for fuglebeskyttelsen i Danmark. Mindre bidrag hertil var de tællinger, som DOFs Vadefuglegruppe og Gåsegruppe gennemførte i forlængelse af de nævnte projekter (Meltofte 1980, 1981, Madsen 1986), samt en ny lokalitetsregistrering, som Tommy Dybbro (1985) organiserede for DOF i 1978-81. Flere af disse arbejder var så væsentlige for myndighederne, at de blev udgivet af Fredningsstyrelsen.

I 1973 ansatte DOF Hans Ulrik Skotte Møller som professionel fredningskonsulent og faglig medarbejder på deltid til at hjælpe formanden og de øvrige fredningsaktive i bestyrelsen og Fredningsudvalget med at promovere foreningens beskyttelsesaktiviteter. Det satte anderledes gang i arbejdet, og en perlerække af senere nok så fremtrædende fredningskonsulenter har beklædt denne post.

Naturkampen begynder

I løbet af 1970'erne kom miljø og natur for alvor på den politiske dagsorden. Vi fik et Forureningsministerium (nu Miljøministeriet), og de politiske partier begyndte at profilere sig på natur og miljø. Det er næsten ikke til at tro det i dagens nedprioriterede miljøpolitiske situation, men under Schlüter-regeringen i 1980'erne oplevede vi et sandt slaraffenland, idet der takket være de Radikale, Socialdemokraterne og Socialistisk Folkeparti var et alternativt 'grønt flertal' uden om den

Efter vedtagelsen af jagtloven i 1931, hvor en lang række fuglearter var blevet fredet, fik DOF hængt denne plakater op på jernbanestationer mv. overalt i landet. Akvarellerne var udført af Knud Kyhn.

borgerlige regering, som kunne diktere den natur- og miljøpolitiske dagsorden. Med baggrund i dokumentationen af de massive dræninger og opdyrking af enge, moser, søer og lavvandede fjorde og deres ødelæggende virkning på mangfoldigheden af flora og fauna i Danmark fik de grønne organisationer sat en stopper for statslige tilskud til nydræning af vedvarende græsarealer (1983) samt lovfæstet beskyttelsen af en lang række naturtyper; først søer og vandløb (1972), så moser og kær (1979), siden strandenge og heder (1984) og ferske enge og overdrev (1992). Et væsentligt bidrag til denne fokusering på halvnatuarealerne var kampagnen *Grønne enge – men hvor længe?*, som paraplyorganisationen i Det Grønne Kontakt-

udvalg (se kapitlet side 109) kørte først i 1980'erne (Meltotte 1985).

Endnu mere dramatisk var ændringerne i jagtadministrationen. Jagtloven af 1967 var en ren katastrofe for naturbeskyttelsesinteresserne, idet Naturfredningsrådet mistede al indflydelse på jagttiderne, som alene blev bestemt af Jagtrådet, hvor kun to jagtforeningsformænd med en embedsmand (der ofte også var jæger) fra Landbrugsministeriet som formand havde sæde. Tabet af indflydelse var forårsaget af, at formanden for Naturfredningsrådet, den stærke personlighed professor R. Spærck på Zoologisk Museum, var død i 1965. Men efter at DOF på initiativ af Lorenz Ferdinand havde udgivet *Kystfuglejagt og kystfuglebeskyttelse* (Ferdin-

mand et al. 1975), som påpegede de helt urimelige forhold omkring jagtadministrationen i Danmark, blev der i 1979 nedsat et Vildtforvaltningsråd, hvor også DOF fik sæde. Jagtrådet bevarede dog den helt dominerende indflydelse, indtil Folketinget i 1982 etablerede Vildtforvaltningsrådet som det rådgivende organ for jagtadministrationen herhjemme. Fredningen af de fleste vadefuglearter samme år og oprettelsen af de mange jagt- og forstyrrelsesfrie reservater i løbet af 1990'erne var kulminationen på denne fantastiske periode. Igen var DOFs fagligt funderede argumentation udslagsgivende (se yderligere i kapitlet side 150).

I alle disse sager var det radikale folketingsmedlem Jens Jørgen Bolvig af central betydning. Han dannede en lille gruppe 'naturpolitikere' omkring sig, bl.a. personligheder som William Horsten fra Friluftsrådet og Jesper Refn fra Danmarks Naturfredningsforening, og med Lorenz Ferdinand og undertegnede som repræsentanter for DOF. Han lærte os at henvende os direkte til politikerne i stedet for som hidtil kun til embedsværket, og vi fik igen og igen foretræde for f.eks. Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg, ligesom han organiserede høringer om varme naturpolitiske problemer såsom Det Fremskudte Dige og vadefuglejagten.

Rovfuglene er et kapitel for sig. Da Dansk Jagtforening blev dannet i 1884 var det med to højt prioriterede formål: at få Gråanden fredet i yngletiden og få rovfuglene udryddet. Begge dele lykkedes i bemærkelsesværdig grad; for rovfuglenes vedkommende forsvandt en række arter helt fra landet (se kapitlet side 150). Omvendt var det som nævnt en af hovedindsatserne efter oprettelsen af DOF at få forfølgelserne stoppet. Det tog næsten 100 år – i det mindste hvad den lovlige forfølgelse angår! I 1970 afholdtes et rovfuglesymposium i Ganløse, der blev startskuddet til oprettelsen af den meget aktive Rovfuglegruppe, som siden har fulgt vores rovfuglebestande i en række undersøgelsesområder. Desværre kan det konstateres, at på trods af fremgang for mange arter siden da, fortsætter forfølgelserne af især Duehøgen – primært i forbindelse med de meget store fasanopdræt, der foregår mange steder i landet (Jørgensen 1989, 1998, Drachmann & Nielsen 2002).

De store enkeltsager

Det var i det hele taget en turbulent tid. Mens afvandingen af Skjern Ås delta i 1960'erne var forløbet stort set uden sværds slag fra naturbeskyttelsesside, blev sagen sidst i 1970'erne om Det Fremskudte Dige ud for Tøndermarsken et af de største opgør

i dansk naturforvaltning – og naturen tabte! Der var dog sket det ganske væsentlige, at afvandingsinteresserne ikke længere kunne køre sagen igennem på argumenter om ny landbrugsjord – det var passé – men måtte ty til digesikkerhed og anden manipulation. Det blev så ganske givet også det sidste afvandingsprojekt i Danmarkshistorien, og hovedparten af området blev udlagt til marskenge og en saltvandssø – og altså ikke pløjjord – som kompensation for inddigningerne.

Også her var DOFs dokumentation af naturværdierne helt centrale. En dengang relativt ukendt feltornitolog, Hans Erik Jørgensen fra Sydsjælland, havde tilbragt en række ferier med detaljerede undersøgelser af ynglefuglefaunaen i Tøndermarsken, så han til de lokale ornitologers store benovelse kunne fremlægge en stak superflotte rapporter med dokumentation for store og internationalt betydningsfulde forekomster af sjældne ynglefugle (Jørgensen 1977a, 1977b). De blev grundlaget for den fredning ved lov, som Tøndermarsken opnåede som yderligere kompensation for inddigningerne. At det så gik galt alligevel, er en anden og langt mere deprimerende sag. Ingen, hverken Fredningsstyrelsen, DOF eller de andre naturorganisationer havde forestillet sig, at de lokale landmænd ville misbruge istandsættelsen af bevandingskanalerne til yderligere skatteborgerbetalt afvandning og tillige intensivere driften af marskenge på trods af de mere end 30 mio. kr., som de havde fået i fredningserstatning.

Den sag kører endnu, men den store fokus, der med sagen om Det Fremskudte Dige kom på Vadehavsregionen, resulterede yderligere i først et EF-fuglebeskyttelsesområde, så en fredning, så et vildtreservat i flere etaper og endelig et Ramsarområde i hele Vadehavet udenfor digerne. Tro det eller ej, få år forinden havde Ministeriet for Offentlige Arbejder fremlagt en plan for inddigning af størstedelen af det danske Vadehav! Jo, tiderne havde for alvor ændret sig til det bedre. Igen spillede dokumentationen af naturværdierne fra Vildtbiologisk Station (Joensen 1974) og DOF (Meltøfte 1980) en væsentlig rolle i at bære beskyttelsen af Vadehavet igennem, men også en centralt placeret embedsmand i Fredningsstyrelsen, Poul Hald-Mortensen, som tidligere havde været hovedbestyrelsesmedlem i DOF, havde modet til at handle til naturens fordel. Han havde også modet til at løbe naturgenopretningen i Skjern Å-deltaet i gang, da de politiske vinde begyndte at blæse i den rigtige retning. Det mod savnes stærkt i dag, men det er også anderledes 'magre' tider – i det mindste for en stund?

Biologen Poul Hald-Mortensen, som spillede en helt central rolle i den danske naturforvaltning i tre årtier, både i.f.m. landets allerstørste fredningssager og med oprettelsen af et netværk af videnskabelige feltstationer. Foto: Arkivfoto.

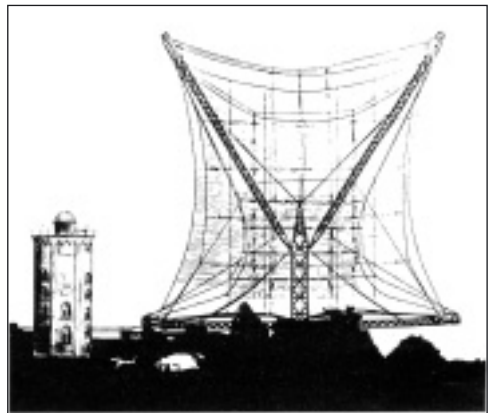
Storluffhavn, kæmpeantenner og råstofindvinding på havet – samt fiaskoerne

Der var andre store trusler mod fuglene og naturen i Danmark i de år. Hvad ville være mere oplagt end at placere en storluffhavn på den 18 km² flade Saltholm i Øresund eller lægge en Øresundsbro tværs hen over den? At øen var en af Danmarks rigeste fugleøer vejede vist ikke så tungt i de kredse, men det kom de til – ikke mindst i kraft af en kæmpeindsats fra et af DOFs mest aktive medlemmer og senere direktør, Arne Jensen. Han gennemførte en lang række optællinger, delvis finansieret af myndighederne, og dokumenterede øens store betydning for både ynglefugle og rastende fugle (Jensen 1987). Mange andre forhold trak i den rigtige retning, så luffhavnsplanerne blev opgivet og broen ført uden om øen, men DOFs dokumentation hjalp til, så Danmarks Naturfredningsforening kunne få øen fredet, og staten udlagde øen og fladvandet omkring den som EF-fuglebeskyttelsesområde.

En nok så speciel sag var planerne om at opføre en kæmpemæssig gitterantenne på Buksør Odde ved Dråby Vig på Mors. DOF kunne dokumentere, at området husede op til 21 000 Hjejler, som om

natten og i tåge risikerede at flyve ind i kæmpeantennens gitre (Anon. 1982). Vi fik foretræde for Folketingets Miljøudvalg, hvor vi i forvejen havde fået lov til at ophænge to 1×1,5 m fotos af en smuk Hjejle i sommerdragt og en tæt flok flyvende Hjejler, samt et billede af antennen med Rundetårn nede i det ene hjørne for at illustrere antennens enorme størrelse. Under mødet rullede vi så en transparent ned over flokbilledet med et gitterværk svarende til antennens, så udvalgsmedlemmerne kunne se, at der ikke var mange Hjejler, der ville slippe levende igennem. Det – samt et digt af Thorkild Bjørnvig over en hel side i dagbladet Politiken – var nok udslagsgivende for, at antenneforslaget blev nedstemt i Folketinget, hvilket staten meget passende kunne have ydet DOF en økonomisk belønning for, da antennen få år efter alligevel ville være blevet overflødiggjort af satellitteknologien.

En tilsvarende konfrontation med myndighederne havde vi omkring tilladelser til råstofindvinding i de marine EF-fuglebeskyttelsesområder. Nok var Danmark tidligt ude med udpegningen af et meget omfattende netværk af fine EF-fuglebeskyttelsesområder, men de første mange år var det blot hensigten at administrere den generelle tilladelsespraksis lidt mere restriktivt inden for disse områder end udenfor, herunder tilladelser til sand- og grusindvinding på havbunden. Den faglige argumentation om, at en sådan indvinding ville skade bundfaunaen og dermed fødegrundlaget for lige præcis de fugle, som områderne var

Skitse til en af kæmpeantennerne på Buksør Odde med størrelsen af Rundetårn til sammenligning. Tæppeantennen skulle bestå af et net med 17-34 cm mellemtrådene.

I 1991 arrangerede DOF sejlture på Øresund som en del af en kampagne mod Øresundsbroen. Det endte som bekendt med at broen blev bygget, men DOFs kritik førte blandt andet til større miljøhensyn ved projektet, og så blev EF's fuglebeskyttelsesdirektiv for alvor sat på dagsordenen. Fra venstre ses MF Lise Hækkerup, biolog Knud Flensted fra DOF og MF Karen Jespersen helt til højre. Foto: DOF.

udpeget for at beskytte, var udslagsgivende for, at EF-fuglebeskyttelsesområderne endte med at blive friholdt for indvinding. Den DOF-sejr vakte mere opsigt hos de offentlige myndigheder, end vi anede dengang.

Ikke alle sager gik lige så godt. Det Fremskudte Dige er tidligere nævnt, og DOFs modstand mod først Storebæltsbroen og siden Øresundsbroen var delvise fiaskoer. Men det lykkedes dog at lægge så meget pres på Øresundsselskabet, at materialespildet og dermed tilmudringen af Øresund blev langt mindre omfattende end det massive spild, som foregik i Storebælt, og vi opnåede at få udlagt kompenserende reservater både omkring Saltholm og i Roskilde Fjord. Om Øresundsbroen på langt sigt kommer til at skade Saltholms fugleliv, sådan som DOF frygtede, kan kun fremtiden vise.

Olieforureningen kan vi heller ikke sige, at vi har fået under kontrol på trods af årtiers dokumentation af problemerne både med ulovlige udslip og ulykker. Kontrollen og retsforfølgelsen er helt ude af proportioner med indsatsen i vores nabolande, og det på trods af, at de danske farvande rummer nogle af verdens største koncentrationer af rastende og overvintrende vandfugle.

Det hele sættes i system

DOFs dataindsamling er i dag sat helt anderledes i system end dengang, det var enkeltpersoner og frivillige grupper, der organiserede alt arbejdet. Nu har vi syv professionelle biologer ansat i DOF – den første var Tommy Dybbro i 1978 – til at organisere registreringerne og analysere resultaterne, så vi har styr på store dele af den danske fuglefauna gennem punkt-tællinger, lokalitetsregistreringer, atlasprojekter og overvågning af sjældne ynglefugle, som omkring 1200 medlemmer bidrager til (se kapitlet side 197). Hertil kommer DOFbasen, hvor langt de fleste aktive danske feltornitologer løbende indtaster deres observationer, så vi nu indsamler mere end en halv million enkeltobservationer hvert år. Man kunne godt unde hovedmanden bag oprettelsen af DOF i 1906, Ejler Lehn Schiøler, at se hvad der er sket – han havde jo fremhævet "navnlig det ønskelige i, at der udarbejdes en saa fyldig Oversigt som mulig over vort Lands Fuglefauna gennem Indsendelsen af Beretninger og lagttagelser fra Medlemmerne i Landets forskellige Dele." Det er stadig den enkelte frivillige feltornitolog, der er basis for det hele, og der er stadig hårdt brug for initiativrige enkeltpersoner og grupper til at

organisere arbejdet lokalt, i de faglige grupper og på fuglestationerne (se kapitlerne på siderne 206, 215, 226 og 242).

Referencer

- Anon. 1982: Kæmpeantenner ved Dråby Vig. – Fugle 2(2): 13.
- Bejer-Petersen, B., P.R. Hermansen & M. Weihe 1972: On the Effects of Insecticide Sprayings in Forests on Birds Living in Nest Boxes. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 66: 30-50.
- Carson, R. 1962: Silent Spring. – Houghton Mifflin Company, Boston.
- Drachmann, J. & Nielsen, J.T. 2002: Danske duehøges populationsøkologi og forvaltning. – Faglig rapport fra DMU, nr. 398.
- Dyck, J. & H. Meltofte 1975: The Guillemot *Uria aalge* population of the Faeroes 1972. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 69: 54-64.
- Dyck, J., K. Arevad & M. Weihe 1972: Reproduction and Pesticide Residues in Orchard Passerine Populations in Denmark. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 66: 2-30.
- Dybbro, T. 1985: Status for danske fuglelokaliteter. En oversigt over Dansk Ornitologisk Forenings lokalitetsregistrering 1978-81 med eksempler på landsdækkende resultater af projektet. – Dansk Ornitologisk Forening.
- Eskildsen, J. 1969: Hedehøg. – Feltornithologen 11: 4-7.
- Ferdinand, J. 1926: Hvad kan Dansk ornithologisk Forening gøre for at frede om vore Fugle. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 20: 160-164.
- Ferdinand, L. 1971: Større danske fuglelokaliteter, Bind I. – Dansk Ornithologisk Forening.
- Ferdinand, L. 1980: Fuglene i landskabet. Større danske fuglelokaliteter, Bind II. – Dansk Ornithologisk Forening.
- Ferdinand, L., T. Dybbro, J. Dyck, P. Hald-Mortensen, K. Hansen, B.P. Nielsen, H.S. Møller & L.H. Sørensen 1975: Kystfuglejagt og kystfuglebeskyttelse. – Dansk Ornithologisk Forening.
- Hald-Mortensen, P. 1974: Rød liste 1974. – Fugleværn 1974: 24-25.
- Hansen, K. 1979: Status over bestanden af Havørn *Haliaeetus albicilla groenlandicus* Brehm i Grønland i årene 1972-74. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 73: 107-130.
- Hansen, L. 1997: Et liv med mange fugle og få penge. Slotsvægteren fortæller. – Forlaget Skippershoved.
- Jensen, A. 1987: Fuglene på Saltholm. – Skov- og Naturstyrelsen.
- Joensen, A.H. 1974: Waterfowl Populations in Denmark 1965-1973. A Survey of the Non-breeding Populations of Ducks, Swans and Coot and their Shooting Utilization. – Dan. Rev. Game Biol. 9, 1: 1-206.
- Jørgensen, H.E. 1977a: Beskrivelse af fuglelivet i Tøndermarsken 1971-1976. – Rapport.
- Jørgensen, H.E. 1977b: Optællinger af ynglefugle i Tøndermarsken (Sønderjyllands amt) 1977. – Rapport.
- Jørgensen, H.E. 1989: Danmarks Rovfugle – en statusoversigt. – Frederikshus.
- Jørgensen, H.E. 1998: Status for de danske rovfuglebestande. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 92: 299-306.
- Kampp, K. & F. Wille 1979: Fødevaner hos den grønlandske Havørn *Haliaeetus albicilla groenlandicus* Brehm. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 73: 157-164.
- Madsen, J. 1986: Danske rasteplasser for gæs. Gåsetællinger 1980-1983. – Miljøministeriet, Fredningsstyrelsen.
- Meltofte, H. 1975: Allikernes overnatningstræk til Utterslev Mose 1961-64. – Feltornithologen 17: 40-46.
- Meltofte, H. 1980: Fugle i Vadehavet. Vade fugletællinger i Vadehavet 1974-1978. – Fredningsstyrelsen, Miljøministeriet.
- Meltofte, H. 1981: Danske Rasteplasser for Vade fugle. Vade fugletællinger i Danmark 1974-1978. Miljøministeriet, Fredningsstyrelsen.
- Meltofte, H. 1985: Grønne enge – men hvor længe? – Fugle 5(2): 3.
- Pedersen, B.B., S. Pedersen & S.K. Rasmussen 1971: Iagttagelser af fuglelivet ved Sydvestamager 1964-1966. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 65: 30-65.
- Spärck, R. 1936: Om antallet af ynglende, vildtlevende knopsvaner i Danmark, til belysning af fredningens virkning. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 30: 17-20.
- Spärck, R. 1942: Hvor mange måger har vi i Danmark? – Dyr i Natur og Museum 1: 73-82.
- Tåning, Å.V. 1941: Ynglefuglenes Træk til og fra Tipperne. Observationer og Ringmærkninger. Vade fugle. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 35: 180-219.
- Tåning, Å.V. 1944: Ynglefuglenes Træk til og fra Tipperne. Observationer og Ringmærkninger. Terner og Maager. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 38: 163-216.